

KAZAK VE KIRGIZLARDA “KIZ UĞURLAMA” VE ‘KIZ OYUNU’ TÖRENİ

Mayramgül DIYKANBAY*
Moldir İLGİSHEVA**

ÖZ

Nerdeyse 19. yüzyılın ortalarına kadar yaylak kışlak hayatı yaşayan Kazaklar ve Kırgızlar tüm zamanlar içinde gelenek ve örf adetlerine bağlı yaşayan bir Türk boyu olarak bilinirler. Bu geleneklerden en çok karşılaşılardan biri de evlilikle ilgili olan törenlerdir. Geçiş dönemlerinden biri olan evlilik de diğer Türk boylarında olduğu gibi Kazaklar ve Kırgızlar için ata babalardan beri nesilden nesle devam eden bir gelenektir. Dolayısıyla Kazaklar ve Kırgızlarda da soyunun devamı için oğlunu ve kızını evlendirmek çok eskiden beri önemli gelenekler arasında yer alır. Diğer törenlerde olduğu gibi Kazaklar ve Kırgızlarda evlilik törenleri de çeşitli uygulamalarla, örf ve adetler ile desteklenir. Biz bu çalışmamızda Kazaklar ve Kırgızlar arasında asırlar boyunca devam eden, ancak 1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi'nden sonra sosyal hayatta olan değişimlerle beraber unutulmuş “kız uğurlama” ve “kız oyunu” töreninden bahsetmeye çalışacağız. “Kız oyunu” diğer adıyla “otuz gün oynootuu, kırık gün kınışlatuu” (otuz gün oynatma, kırık gün nazlandırma) töreni, kız kocaya uğurlanmadan önce kızın ailesi tarafından düzenlenen bir törendir. Törenin amacı doğup büyüdüğü evinden uzaklara yabancı bir eve gelin gidecek olan kızlarının gönlünü hoş etmek, kızlarını mutlu etmek, aynı zamanda toplum içinde değerini arttırmaktır. Söz konusu tören edebî eserlere oldukça fazlasıyla yansımıştır. Çalışmanın hacmi göz önünde bulundurularak Kazak edebiyatından “*Abay Yolu*”; Kırgız edebiyatından “*Batıyna*” romanlarından örneklerle sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, kız oyunu, kız uğurlama, tören

THE CEREMONY OF “KIZ UĞURLAMA” AND “KIZ OYUNU” IN KAZAKH AND KYRGYZ PEOPLE

ABSTRACT

The Kazakhs and Turks, who could live almost as nomads until the 19th century, are known as Turkish tribe that adheres to the traditional and customary traditions all over the world. Therefore, for the continuation of the lineage of Kazakhs and Kyrgyz, it has been an important tradition for a long time to marry off their son and send off their daughter to their husband. The parents, who have been dreaming for years to build a suitable home for their son and placing their daughter in a blessed place, spend all the wealth they have accumulated throughout their lives on their son's wedding and indirectly express their gratitude towards the Creator. In this study, we will try to talk about the ceremony called “kız oyunu”, which continued for centuries between Kazakhs and Kyrgyz but lost its importance with the changes in social life after the October Revolution in 1917. “Kız oyunu”, also known as “otuz gün oynatma, kırık gün nazlandırma”, is a ceremony held by the girl's family before the girl is sent off to her husband. He aims to please his daughters, who will go to a foreign house far from the house where he was born and raised, and to increase his value in society at the same time. The ceremony in question has been the subject of many literary works. Considering the volume of the study, it has been limited to examples from Kazakh literature “Abay Yolu” and Kyrgyz literature “Batıyna.”

Keywords: Marriage, kız oyunu, kız uğurlama, ceremony

GİRİŞ

Evlenmek sözcüğü anlam olarak; erkek ve kadının, kanun ve törelere uygun bir şekilde aile kurup birlikte yaşamaya başlamasıdır (TDK, 2009: 668). Evlenmek kişilerin hayatlarında önemli bir dönem

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Erzurum: mayramgul.diykanbayeva@atauni.edu.tr; ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-4990-6386>

** Dr. Öğr. Üy. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Erzurum: moldir.ilgisheva@atauni.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2317-7832>

noktası ve bir geçiş eşiğidir. İnsan hayatında bu kadar önemli olan bir hadisenin halk kültüründe de yerini alması olağandır. Evlendirme kelimesi “ev eri olmak, eve bağlanmak” gibi çeşitli anlamlara gelebilmektedir (Yılmaz, 2012:146). Evlenmek her zaman hem toplumsal hem de kişisel bir davranıştır. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hemen her toplumda ailenin temel unsuru olarak evlilik görülmektedir. Evlilik sadece evlenen kişileri ilgilendirmez, aynı zamanda ailelerini, akrabalarını ve toplumu da ilgilendirir. Dolayısıyla evlilik için düzenlenen törene evlenen çifti ilgilendiren herkes katılır. Yapılan törenin amacı ise çiftin birleşmesini topluma ilan etmektir.

İnsan yaşamının başlıca üç önemli geçiş döneminden bir olan evlilik, toplumun aynası olan sağlıklı bir aile kurmanın yoludur. Kazaklar ve Kırgızlar da çok eskiden beri aileye ayrı bir önem vermişler ve evlilikte yapılması gereken neyse eksiksiz yerine getirmişlerdir. Diğer Türk boylarında olduğu gibi Kazaklar ve Kırgızlarda da evlilik töreni bir takım aşamalardan oluşur. Biz bu çalışmamızda evlilik töreninin bir aşaması olan ve kızın babasının evinde gerçekleşen “kız oyunu” ve “kız uğurlama” töreninden bilgiler vermeye çalışacağız.

Kazaklar ve Kırgızlarda evlilik törenleri aşağıdaki etaplarla karşımıza çıkar;

1. Kudalaşuu/Qudalasuw (Dünür olmak),
2. Kırgızlarda “küyöölö” veya “car cörüştürü”; Kazaklarda “urın kelüw” (Damadın gelmesi veya çiftleri görüştürme);
3. Kız toyu veya kız oyunu (Kız toyu veya kız oyunu),
4. Kelin toyu: bet açar, nike, otko kirgizüü, ençi bertüü (Gelin toyu: gelinin duvağını açma, nikâh, akrabaların yemeğe daveti, pay verme).

Kazaklar ve Kırgızlarda 1917 Ekim Devrimi’nden önce evlilikler genelde dünür gelme yani görücü usulü aracılığıyla gerçekleşmiş, oğlan ve kızın gelecekteki eşini seçme rolünü genelde anne ve babalar üstlenmiştir. Ayrıca dünür olacak aileler arasında “*teñ teñi menen, tezek kabı menen*” (insan kendi dengiyle, tezek çuvalıyla iyidir) atasözünde de olduğu gibi kurallar korunmuş, herkes kendi maddi durumuna göre aileleri dünür olarak seçmişlerdir (Dıykanbayeva, 2016: 155). Oğlan tarafı için kızın soyu, doğup büyüdüğü yeri, ailesi, hangi boya mensup olduğu çok önemsenmiştir. Hatta bu durum “*Törkini tentek kelinniñ tili uzun, törkini momun kelinniñ jibi uzun*” (Akrabası yaramaz gelinin dili uzun, akrabası uysal gelinin ipi uzun olur) (Nısanbayev, 1998:124); “*Katın albay kayın al*” (Kadın alma kayın [akrabalarını] al) (İbragimov, 2005:270) gibi atasözleriyle de anlatılmıştır. Dolayısıyla “*Kuda bolgonço kulu biyin suraş, kuda bolgondon kiyin kul bolso da sıylaş*” (Dünür olana kadar köle mi, bey mi soruştur, dünür olduktan sonra köle olsa da saygı göster) atasözünde olduğu gibi aileler çocuklarını evlendirmeden önce kendilerine uygun aile seçimine oldukça dikkat etmişlerdir.

Geleneksel Kazak ve Kırgız kültürüne göre gelin ve müstakbel kocası Kazakça adıyla “*urın*”, Kırgızca adıyla “*küyöölöp*” gelerek tanışana kadar birbirlerini görmelerine izin verilmemiştir. Bu törene Kazaklarda “*urın kelüw*”(hırsız gibi gizlice gelme); Kırgızlarda “*küyöölöp baruu*” (damat olmak için gelme) demişlerdir. Dolayısıyla damatlar büyüklerinden çekindiği için gelini görmeye ilk geldiğinde gizli gelmişlerdir. Damatlar ancak “*urın*” ve “*küyöölöp*” geldikten sonra müstakbel eşlerini istedikleri zaman görme hakkına sahip olmuşlardır. Gençleri görüştürme yengelerin görevi olmuştur. Söz konusu töreni “*kız oyunu*” takip etmiştir. “*Kız oyunu*” çok eskilere dayanan halk oyunlarından biridir ve nişanlanan kızın gelin olarak koca evine gitmesinden önce baba evinde düzenlenmiştir. Kız tarafı kızlarının gittiği yerde değer görmesi, kendilerine laf getirmemesi, mutlu olması için evlilikle ilgili bir takım törenleri yerine getirmişlerdir.

“*Kız oyunu*” Kazaklar ve Kırgızların eski oyunlarından biridir. Sovyet Hükümeti kurulmadan, yani 1917 yılından önce kaçınılmadan yerine getirilmiş, 1935’li yıllara kadar seyrek de olsa düzenlenmiş bir evlilik törenidir. Söz konusu oyuna on iki yaşını geçmiş gençler katılmışlardır. Kız tarafında düzenlenen ve birkaç gün süren oyuna Kazaklar “*otız kün oyun, qırq kün toyn*”; Kırgızlar ise “*otuz kün oynotuu, kırk kün kışlatuu*****” (*otuz gün oynatma, kırk gün nazlandırma, düğün yapma*) adını da vermişler. “*Kız oyunu*” töreninin masrafları oğlan tarafından karşılanmıştır. Kız ailesinin söz

*** Ağlatma anlamı da vardır.

konusu töreni gerçekleştirme talebi oğlan tarafından yerine getirilmezse düğün gerçekleşmemiştir. Bu yüzden kız tarafında yapılan düğüne “büyük düğün”; erkek tarafında yapılan düğüne “küçük düğün” denilmiştir (Polat, 2008:156).

Kazaklar ve Kırgızlarda Damadın Gelmesi, Kız Oyunu ve Uğurlama Kazaklarda “Urin kelüw” (Damadın gizli gelmesi)

Kazaklarda “*urin kelüw*” damadın müstakbel eşini görmek ve tanımak için kız evine ilk ziyaretidir. Kazaklar buna “*urin*” yani hırsız gibi gizlice gelme; törene ise “*urin toy*” derler. Kazakların eski geleneğine göre, ebeveynler çocukları henüz küçükken sözlerini kesmişlerdir. Ancak çocuklar on üç, on beş yaşına yani ergenlik çağına geldiklerinde ilk defa tanıştırılmıştır. Amaç, düğünden önce gençlerin birbirlerini görmeleri ve birbirlerini daha iyi tanımalarıdır. “*Öli-tiri*” (ölü, diri) geleneği yerine getirildikten sonra damadın müstakbel karısını görmesine izin verilmiştir. “*Ölü-tiri*” adını verdikleri tören, oğlan ailesinin kız tarafının ölülere için kurban; dirileri için adak olarak verdikleri büyük ve küçükbaş hayvanlardır. “*Öli-tiri*” töreninden sonra damadın “*urin*” (gizli) gelmesi yedigünden erken, kırk günden geç olmaz. Eğer damat geleneği zamanında yerine getirmezse obanın gençleri mizahlı bir şekilde hatırlatmışlardır (Osman, 2018: 7).

“*Urin kelüw*” töreninde damadın giydiği taçıya’ya**** bir adet puhu kuşunun tüyü takılır, kırmızı kaftan, topuklu özel ayakkabı giydirilir. Damada eşlik eden dört, beş gencin de kılık kıyafeti diğerlerinden farklı, hemen göze çarpacak şekilde olur. Ayrıca söz konusu gençler türkü söyleyebilen, atışmalarda yenilmeyecek şekilde söz ustası birileri olmalıdır. “*Urin kelüw*”de damat eli boş gelmez, “*ilüw*” adını verdikleri kalacakları evin kapısına asılması için kilim tarzı hediye getirir. Ayrıca kızın akrabalarına verilmesi için çeşitli hediyelik kumaşlar, gümüş sikkeler, yüzükler, küpeler, ipek havlular da getirir. Gelin, damat ve arkadaşları için kız tarafı bir çadır kurar ve damadın gelmesini beklerler. Müstakbel damat arkadaşlarıyla obaya hava karardığında girer ve atından inerek kızın obasında bulunan evlerin sağ tarafından gelir. Kızın yengeleri “*seni beklerken nefessiz kaldık*”, diyerek Kazakçada nefes nefese kalma anlamına gelen “*entikpe*” hediyesini alırlar. Sonra “*baldız körüw*” (baldız görme) adıyla devam eden gelenekte baldızlar da avuçlarını açarak damattan hediye isterler. Yenge ve baldızlar damattan hediyelerini aldıktan sonra damadı kızın bulunduğu obaya gönderirler. Buna “*urin toy*” yani gizlice/hırsızca gelme toyu derler. Nişanlanmalarına rağmen, damadın “*urin toy*”dan önce kızın obasına gelme hakkı yoktur (Qazıbek, 1991: 89). Damat “*urin*” geldiğinde sabırlı olmak zorundadır. Damadın sabrını sınavan şeylerden biri, gelini göstermemeleridir. İki, üç gün süren “*urin toy*”un sonunda damat müstakbel karısını görür ve yakından tanır.

Kazakların evlilik törenlerinde önemli yere sahip olan “*urin toy*” edebî eserlerde de bolca yer almıştır. Çalışmanın hacmi göz önünde bulundurarak Muhtar Avezov’un “*Abay Yolu*” romanından örneklerle sınırlayacağız. Abay’ın ilk karısı Dilda’nın obasına “*urin*” gitmesi şu şekilde anlatılır: “*İki yenge yavaşça tebessüm edip Abay ile Dilda’nın önüne karşı diz çökerek oturup ikisinin sağ ellerini birleştirdiler. İki elin arasında su gibi kayan ince ipek kumaş bulunmaktadır. Abay Dilda’nın ellerini sıkınca karşısında oturan yengelerinin biri gülümseyerek Abay’ın elini çekti ve dur, yapışıp kalmışsın! Buraya gel! Saçına dokun, dedi. Orada bulunan kızlar gülümsediler. Yenge, Abay’ın elini kaldırıp Dilda’nın sırtındaki örgülü saçlarına dokundurdu. İpek kumaş Abay’ın elinin altında hâlâ bulunmaktaydı. Abay elindeki ipek kumaşla bir kaç kere kızın saçlarına dokundu*” (Avezov, 2013: 182-184).

“*Urin kelüw*” töreninden sonra damat istediği zaman kızını görme hakkına sahip olur. “*Urin kelüw*”ü “*kız oyunu*” takip eder (Nısabayev, 1998: 125-127). Kazaklar, özellikle gençler için “*kız oyunu*” adeta bir bayramdır. Söz konusu oyunda çeşitli milli oyunlar oynanır ve evlenme çağındaki gençlerin birbirlerini bulması için uygun ortam oluşur. “*Urin toy*”un devamı kızın akrabalarının birinin evinde devam eder. Karanlık çökünce gençler arasında gelini alma mücadelesi başlar. Damat tarafı

**** Kazakça isim. İşlemeli ve çizikli yuvarlak, hafif şapka.

saklayanlardan gelini alamazlarsa ceza olarak dokuz tabak dolusu hediye ya da para verirler. Cezayı ödeyen damat tarafı gelini babasının hazırladığı çeyizin bulunduğu çadıra götürürler. “*Urin toy*” sona erince damat ve arkadaşları geri dönerler. Damat ve arkadaşları giderlerken kızın bulunduğu obadan yaya giderler, ancak obadan uzaklaşınca atına binebilirler. Bu durum kız tarafına olan saygının işaretidir. (Äciğali, 2005: 187).

Kırgızlarda “Küyöölöp Kelüü” (Damadın Gelmesi) ve “Cenketay” (Ceñe Tay)

“*Küyöölöp baruu*” ya da “*küyöölö*” olarak adlandırılan bu tören kız ile damadın nikâha kadarki görüşmesidir. Kırgızlarda oğlan tarafından verilecek “kalıñ” yani başlık parasının tamamı ödenmeden damat kızı evine götüremez ve nikâh yapamaz. Bazen başlık parasını ödeme özellikle yoksul aileler için zor olduğundan parayı bölerek ödemişlerdir. Dolayısıyla Kırgızlarda nikâha kadar kız ile damadın görüşmesi “*küyöölöp baruu*” geleneği altında gerçekleşmiştir. Abramzon söz konusu töreni evliliğin başlangıcı olarak değerlendirir (1999: 159). “*Küyöölöp baruu*” töreninde yapılan uygulamaların birçoğu evlilik töreninde de tekrar edilir. Örneğin, oyunlar, kız ailesi tarafından damada yeni giysilerin giydirilmesi vs.

“Kalıñ”ı ödeyip bitiren oğlan babası kızın babasından “*cıgaç tüşürüü*” için izin ister. Göçebe hayat tarzına sahip olan Kırgızlar hayatlarını hep “*boz üy*” adını verdikleri çadıra geçirdiklerinden evlenecekleri oğulları için de yeni bir çadır kurarlar. Bundan dolayı bu törene “*cıgaç tüşürüü*” adını vermişlerdir. Oğlan tarafı kız babasından “*cıgaç tüşürüü*” için izin aldıktan sonra hayvan keser, etini pişirir, boorsok (pişi), kuru üzüm, kayısı vs. yiyecekleri heybeye doldurup ağzını diker ve kız tarafına gönderir. Kız babası konu komşu, eş dost ve akrabalarını “*cıgaç tüştü, toy tamağın cegile*” (cıgaç düştü, düğün yemeğini yiyin) diye çağırıp damat tarafından gelen heybedeki yiyecekleri ikram ederek düğünün başlayacağını duyurur. Sonra kız babası kız ve damat için ayrı çadır kurar. Buna Kırgızlarda “*tündük kötörüü*” (çatı kaldırmak/çadır kurmak) derler. “*Tündük kötörüü*” yani çadırın kurulması düğünün resmi olarak başlaması demektir. Tügölbay Sıdıkbekov 1962 yılında yayımladığı “*Batıyna*” romanında ele aldığımız evlilik töreninden bolca bahseder. Henüz dünyaya gelmeden ana karnındayken dedesi tarafından “*bel kuda*”(beşik kertmesi) şekliyle sözü kesilen Batıyna’nın müstakbel kayın pederi Adıke “*Yoksul köle, kızını aldığım sevinsin, ‘cıgaç tüşürüp’ onları kudurtmam, oğlum gider kızını getirir*” (Sıdıkbekov, 1962: 49) diyerek kendine denk görmediği avcı Adıl’ın kızını oğluna almak için adetleri yerine getirmesini. Bu duruma kırılan Batıyna “*Oba oba haber gönderip kız oyunu başlatmayın*” (Sıdıkbekov, 1962: 56) diyerek ailesine tepki gösterir.

Kız tarafı düğünün resmi olarak başladığının işareti olan çadırı kurunca konu komşu, eş dost ve akrabalar gelerek kıza “*örgöñ kut bolsun, örüşüñ cayлуу bolsun*” (Evin kutlu olsun, mekânın geniş/rahat olsun) diye dua ederler (Akmataliyev (vd), 2003: 53). İki tarafın anlaşması üzerine ve kızın götürüleceği zaman damat arkadaşlarıyla gelir. Damat kız evinden bayağı uzak yerde atından iner, yaya gelerek kayın pederini ve diğer kişileri selamlar. Bu durum damadın, kızın ailesine olan saygısının göstergesidir. Ancak damat yine de kayın pederinin evine alınmaz, kızın ağabeyininkine, ağabeyi yoksa erkek kardeşinin evine alınır. Kızın yengeleri kızlarının “*ceñketay*”ını isterler. “*Ceñketay*” sözcüğü köken olarak “*jeñgä*” (yeñgä) ve “*toy*” sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır (Nadelyayev (vd), 1969: 256). “*Toy*” sözcüğü dudak uyumunun etkisiyle düzleşerek “*tay*” şeklini almıştır. Eski Türkçede “*jeñgä*” olarak geçen sözcük bugün Kırgızca’da “*ceñe*” olarak kullanılmaktadır. Büyük ihtimalle damat tarafından kızın yengelerine verilen toy veya hediye günümüzde “*ceñketay*” adıyla anılmaktadır. Önceden hayvanlarla verilen bu hediye günümüzde parayla ödenmektedir. Damat, arkadaşları aracılığıyla “*cenketay*”ı verdikten sonra onlar için özel olarak kurulmuş çadıra girme ve eğlenceye katılma hakkına sahip olur (Moldo, 2011: 137). Gençler toplandıktan sonra kız yengeleri eşliğinde getirilir ve damatla görüştürülür. Buna Kırgızlarda “*cüz körüştürüü*” (yüz yüze görüştürme) derler (Moldo, 2011: 141). Sonra damat ile kız için sadaka olarak kesilmiş oğlak veya kuzunun kanlı ciğerini getirip onların üzerlerine dokundurarak Allah’a onları koruması için dua ederler (Acı, 1993: 119). Bu uygulamanın adı “*sadağa çabuu*” (sadaka vermek)’tir. Sonra “*kız oyunu*” başlar.

Kazaklarda “Kız Oyunu” veya 30 Gün Oyun, 40 Gün Toyun Yapma Töreni

Kazaklar “*Kız uzatuw*” (kız uğurlama) esnasında düzenledikleri “*kız oyunu*” törenine “*otuz kün oyun, kırık tün toyun kılıw*” (otuz gün oyun, kırk gece düğün yapmak) derler. Kazaklarda evlilik öncesi yapılan bu tören şarkı, türkü, milli oyun ve eğlencelerle devam eder. Geçimini hayvancılıkla sağlayan Kazakların düğünleri çoğunlukla evcil hayvanlarının iyice beslendiği yazın son aylarında ya da sonbaharda gerçekleşir. Her ne kadar otuz, kırk gün denilse de “*kız oyunu*” genelde üç, dört gün sürer. Kız babasının isteği üzerine “*kız uzatuw*” töreninden birkaç gün önce gelini götürmek için dünürler tarafından beş ya da yedi (tek sayı) kişi gelir. Onlar damadın babası, akrabaları, damat ve arkadaşlarından oluşur. Törenler Kazakistan’ın bölgelerine göre değişiklik gösterir. Örneğin, Kuzey ve İç Kazakistan’da gelin almaya sadece erkekler giderler (Süleymen, 2010: 8). Damat kızın baba evine ulaşınca kadar üç defa durarak eğilip selam verir. Kız tarafı da dünürleri için ayrı çadır kurar ve saygıda kusur etmezler. Damadın getirdiği büyük, küçükbaş hayvanlar kız babasına teslim edildikten sonra “*kız uzatuw*” törenine hazırlıklarla beraber “*kız oyunu*” başlar. Damadı arkadaşlarıyla ağrılayacak ilk ev, kızın baba evidir ve bu geleneğe “*esik aşar*” (kapı açma yani ev görme) denir. “*Esik aşar*”da damada kız tarafı hayvanın “*tös*” adını verdikleri haşlanmış göğsünü ikram ederler. Söz konusu törende oğlan tarafı “*bas jaqsı*” (iyi başlangıç), “*gara mal*” (büyük baş hayvan), “*toy malı*” (düğün hayvanı) ve “*süt aqı*” (süt hakkı) gibi kız tarafına verilmesi gerekenleri vererek gelenekleri yerine getirir.

Nikâh için özel olarak kurulmuş çadırdaki nikâh kıyılır ve gelin ile damat ilk yemeklerini orada yerler. Eğlenceler gece yarısına kadar devam eder (Äciğali, 2005: 187-188). Ayrıca kız babasının evinin yakınında gelin ve damat için kurulmuş çadırın ortasına yengeler tarafından çekilmiş “*şımıldıq*” (perde)’in iki tarafına kız ile damat oturtulur. Damat “*şımıldıq aşar*” (perde açma), “*tösek salar*” (yatak hazırlama), “*şaş sipatar*” (saç okşatma), “*qol ustatar*” (eline dokundurma), “*qız quşaqatatar*” (kıza sarıltma) gibi bir takım gelenekleri yerine getirdikten sonra müstakbel eşiyle baş başa kalma hakkına sahip olur. Böylece damat ile gelinin ilk gecesi gerçekleşir (Nısabayev, 1998: 128). Günümüzde ise evlenenlerin ilk gecesi kızın baba evinde değil oğlanın baba evinde gerçekleşmektedir. Buna neden olarak Sovyetler Birliği döneminde kadınlara verilmiş haklarla beraber gençlerin evlenecek kişileri kendilerinin seçmesiyle, kız evinde gerçekleşen “otuz gün oynatma, kırk gün nazlandırma” yani günlerce süren törenin sona ermesini gösterebiliriz. Ayrıca Ekim Devrimi’nden sonra gerçekleşen baskılar, toplu katliamlar, yoksulluklar gibi sosyal sorunların yanı sıra Komünist Partisi’nin yürüttüğü politika da bunun önemli nedenleri arasındadır. Dolayısıyla kızın baba evinde günlerce süren tören olmadığından gelin düğünün ilk günü oğlan evine götürülmektedir. Gelin gidecek kız geleneğe göre, şafak vaktinde uğurlanır. Uğurlanacak kız evinden çıkıp “*qoştasuw*” (veda şarkısını) söyler sonra “*siñsuw*” (ağıt) yakar. Orada bulunan gençler ise “*siñsuw*”a cevap olarak “*aw-jar*” (özlem, hayır dua) türkülerini söylerler:

Buwınğanım belime, kisen be edi, aw-jar, aw, Bağladığım belime zincir miydi, aw-jar, aw,
Bekem busam belimnen tüser me edi, aw-jar, Sıkı bağlarsam belimden düşer miydi, aw-jar
Mingen de atıñ boz ğana, bike-aw, Bindığın atın dorudur, bike-aw,
Küyewin seniñ bozbala, bike-aw. Kocan senin delikanlıdır, bike-aw,
Öksiğiñ seniñ basılmas, bike-aw, Hüznün senin dinmez ki, bike-aw,
Äldiylep bala süygenşe, bike-aw Ninni söyleyip bebek sevene dek, bike-aw
(Äciğali 2005: 185).

Kırgızlarda “Kız Oyunu” veya 30 Gün Oynatma, 40 gün Nazlandırma

“*Kız oyunu*” kız kocasının evine götürülmeden önce kız tarafında yapılan bir eğlencedir. Söz konusu tören kız babasının evinde değil, kız babasının seçtiği akrabasının evinde gerçekleşir. Kırgızlar bu törene “*kız oyunu*”nun yanı sıra “*otuz kün oynotuu, kırk kün kışlatuu*” (otuz gün oynatma, kırk gün nazlandırma/ağlatma) derler. Kız babası oyun için kız oynatacağım, diye tay veya kısrak keser. Oğlan babası ise “*kız oynatar*”(kız oynatır) diye kız oyununun tüm masraflarını karşılar (Akmataliyev, 2011: 211). Gelin ve damat için hazırlanan çadıra beyaz yünden yapılmış keçe kilim serilir. Oyuna sadece düğünün gerçekleştiği obanın delikanlıları, kızları, gelinleri değil komşu obaların da gençleri katılırlar.

Beyaz keçe kilimin bir tarafında kızlar, gelinler bir tarafında erkekler oturarak türkü, atışmalarla başlayan kız oyunu gece gündüz devam eder. Kız oyununun neşeli geçmesinde damadın arkadaşları önemli rol oynarlar. Oyunu kızın söz ustası, eğlenceli, türkü söylemeyi bilen, uyanık yengelerinden biri yönetir. “*Küyöö coldoş*” yani sağdıç da oyunu yöneten kızın yengesinden geri kalmayan hazır cevap, şarkı türkü söyleyebilen, milleti güldürebilen, yengelerle olan atışmada geri kalmayan biri olmalıdır. Küyöö coldoş başta olmak üzere, damadın arkadaşları kızın büyüdüğü memleketini, doğasını öven türküler söyleyerek kız tarafına kendilerini beğendirmek için ellerinden geleni yaparlar. Düşünde küyöö coldoş’a önemli görevler düşer. Çünkü küyöö coldoş, müstakbel damat kayınlarına ilk geldiğinde yani “*küyöölop*” geldiğinde eşlik eden ve kızın akrabalarının huyunu suyunu bilen kişidir. Kız oyunun en önemli unsurunu milli oyunlar oluşturur. *Tokmok saluu***** ile başlayan oyun “*cooluk taştamay*”*****, “*şakek çaşırmay*”*****, “*ak çölmök*”*****, “*toktu surama*”***** gibi çeşitli millî oyunlarla devam eder. Eline tokmok’u alan küyöö coldoş:

<i>Sogonçokko tiye turgan çaçı bar,</i>	Topuklarına gelmiş saçı var,
<i>On beş çaşka çigar çıkpas çaşı bar.</i>	On beş yaşa gelir, gelmez yaşı var.
<i>Kayrat kılıp bel baylap,</i>	Belimi sıkı bağlayıp çabalayıp,
<i>Tabaar elem kalıñ mal</i>	Bulurum ben kalın mal,

(Akmataliyev, 2003: 68)

diye türkü söyleyen küyöö coldoş’un arkadaşlarından biri oyunu başlatır. Oyunda herkes sevdiğine, âşık olduklarına “*tokmok*” bırakarak duygularını belli ederler. Söz konusu oyunda genelde aşk türküleri söylenir. Oyuna iki taraf da aktif bir şekilde katılır. Kız oyunu aynı zamanda gençlerin uyanıklığını, zekiliğini, becerisini de gözler önüne serer (Cusupov, 2011: 9). Her tarafa salıncaklar kurulur. Her ne kadar otuz, kırk gün denilirse de birkaç gün devam eden “*kız oyunu*” esnasında erkek tarafı aynı zamanda kızın oturup kalkmasına, insanlarla olan ilişkisine, ev işlerinde olan becerisine bakarak sınama fırsatı bulur (Akmataliyev, 2000: 107). “*Kıñşilatıp uzatsa, kızdın körkü toyunda*” (Nazlandırıp uğurlarsa kızın güzelliği düğününde) diyerek yapılan bu toyda gençler de gelecekteki eşlerini seçme fırsatı yakalamışlardır. Dolayısıyla evlenme çağında olan gençler genelde müstakbel eşlerini kız oyununda bulmuşlardır.

“*Batıyna*” romanında kız oyunları genelde romanın başkahramanı Batıyna ile bağlantılıdır. Henüz ana karnındayken sırf bir anlık keyfi için zengin komşusundan bir içimlik nasvay (nasvar) karşılığında dedesi tarafından sözü kesilen Batıyna’nın kayın pederi, zengin olması ve kendilerine denk görmemesi sebebiyle ‘*kız oyunu*’ yaptırmadan oğullarına Batıyna’yı alır. Sonradan kocasından boşanan

**** Kırgızların çok eski milli oyunlarından biridir. Oyun düzlük bir yerde oynanır. Bir yazma ıslatılarak örülür. Ona tokmok denir. Oyuna katılanlar yuvarlak bir şekilde otururlar. Oyunu başlatan kişi oyuncuların arkasından yavaşça yürürken belli etmeden birinin arkasına tokmoğu bırakır. Bırakan kişi oyuncuları bir dolaşım gelene kadar arkasına tokmok bırakılan kişi tokmok bırakıldığını anlamazsa, tokmoğu alıp ona vurur ve başka bir oyuncunun arkasına bırakıp kaçar. Tokmok bırakılan oyuncu bırakıp kaçan oyuncuyu kovalar, yetişip tokmokla vurabilirse, yakalanan türkü söyler. Eğer kaçana yetişmezse kendisi türkü söyler. Oyun bu şekilde devam eder.

***** Kızlar ve delikanlılar yuvarlak şeklinde otururlar, ucuna taş bağlanmış yazmayı biri alarak oturanları arkasından dolanarak koşar. Elinde yazma olan kimse belli etmeden istediği kişiyi arkasına bırakır. Oturan kişi hemen kalkıp yazmayı alıp bırakan kişiyi kovalar, yakalarsa acımasızca vurur.

***** Seçilmiş biri birleştirilmiş iki avucunun ortasına yüzüğü koyar ve oturanların birleştirmiş avuçlarının arasından ve kendi avucunu geçirir. Bu arada kimseye belli etmeden birinin avucuna yüzüğü bırakır. Sonra altın yüzük koşarak çık der, avucuna yüzük bırakılan oyuncu yanındakilere yakalatmadan hızlı bir şekilde çıkması gerek. Bu oyunda yüzüğün kime bırakıldığını anlayacak şekilde dikkatli ve yakalatmadan gruptan ayrılmak için hızlı olmak gerekir.

***** Karanlıkta oynanır. İki gruba ayrılan gençler uzağa atılan kemiği bulmaları gerekir. Kemiği kim bulursa belirlenen yere kadar öbür gruba yakalatmadan ulaşması gerek.

***** Erkekler ve kızlar ayrı ayrı grup olurlar ve kendilerine gizli at koyarlar. Hakem iki grubu karşı karşıya oturtur. Oyunu başlama hakkına sahip olan grubun lideri karşı grubun liderine çeşitli sorular sorar, sonunda 6 aylık kuzu anlamına gelen toktu istediğini söyler. Grubun lideri istediğini al der. Grubun lideri karşı gruptan istediği oyuncunun gizli koyduğu isimle hitap ederse o oyuncuyu kendi grubuna götürüp katar. Bu oyundaki amaç gizlenen isimleri bulmaktır.

Batıyna'nın ikinci kez evlenir. Bu sefer de Batıyna'nın “kız oyunu” bakire olmadığı yani ikinci kez evlilik yaptığı için yapılmaz (Sıdıkbekov, 1962: 171).

Görümcesi için düzenlenen “kız oyunu” törenini yenge Batıyna yönetir ve bu oyunun ünü komşu obalara kadar duyulur. “Görümcesi için düzenlenen kız oyununu Batıyna yönetti. Batıyna tüm gelenek görenekleri yerine getirerek kız oyununun şanını arttırdı. Oyuna gelen delikanlılar, kız ve gelinler Batıyna'nın dediğini yapıp saygıda kusur etmediler.” (Sıdıkbekov, 1962: 248) ifadeleri de “kız oyunu” törenine bir örnektir. Batıyna'nın aksine komşuları Zarıpbek'in kızı Kalıyça'nın kayınları kızı almak için “cıgaç tüşürüü” için gelirler. “Dünür başı olarak damadın amcaları, ağabeyleri, yengeleri ve anası ile babası geldi. Onlar atalardan kalan geleneği hakkıyla yerine getirdiler. Adetler unutulmadı, her tarafa haber gönderip delikanlıları, kız ve gelinleri oyuna davet ettiler. Kız oyunu her gün devam etti. Kızın ailesi de gerekeni yerine getirip kızlarını uğurlamaya çalıştılar. Batıyna'nın anne ve babası kızlarının yanında Kalıyça'nın kız oyunundan bahsetmekten çekindiler” (Sıdıkbekov, 1962: 57) ifadeleriyle de yazar eserde geçen başka bir kızın “kız oyunu”ndan bahseder. Eserde Batıyna henüz evlenmeden obada yapılan kız oyunlarına yengesi Sayra ile gittiği, salıncakta sallanarak çok güzel türküler söylediği, Abil isimli bir gence âşık olduğu da anlatılır.

Kız oyununda yengelere büyük görevler düşmüştür. Otuz gün oyun, kırk gün nazlandırma töreni sona erince, uğurlanmadan önce özel olarak kurulmuş çadıra yengelerin eşliğiyle damatla kız götürülür.

Damat ile kızın yatağını hazırlama, kızın giysilerini çıkarma işleri yengelerin görevlerinden biridir. Yenge bu görevleri yerine getirdiği için damattan “eşik açar” (kapı açma), “töşök açar” (yorgan açma), “koyunga salar” (koyuna koyma) geleneği adı altında hediyeler alır (Moldo, 2011: 141). Sabah yengeleri kızın çarşafına bakarak bakire işareti varsa kızın ailesine müjde vermişlerdir (Akmataliyev (vd), 2003: 11).

Günümüzde yukarıda geçen, kız oyunu, kapı açma, yorgan açma, koyuna koyma gibi törenler devam etmemektedir. Söz konusu törenler yukarıda da anlatıldığı gibi Ekim Devrimi'nden sonra hızlı bir şekilde unutulmuştur. Sebep aynıdır. Ancak “koyuna koyma” töreni kırsal kesimlerde değişikliğe uğramış da olsa devam etmektedir. Gelin olarak götürülmekte olan kızla beraber yengesi de gelir. Kocasının, dolayısıyla kayınpederinin evinde ilk geceyi geçirecek olan görümcesine bir takım yardımlarda bulunur, ertesi görümcesinin bakirelik müjdesini aldıktan sonra evine döner ve beklemekte olan kız ailesine kızın durumundan haber verir.

Kazaklarda “Kız Köşi” (Kız Kervanı) veya Kız Uğurlama Töreni

“Otuz gün oyun, kırk gün toyun” töreninden sonra dünürler önden giderler. Peşlerinden gelin gidecek kızın annesi, kardeşleri gelinle birlikte deveye ya da ata binerek yola çıkarlar. Gelin yola koyulmadan önce yengelerinden biri beyaz beze sarılmış bir avuç tuzu, bir parça ekmeği, pişmiş azıcık eti kızın kafasının üzerinde dolaştırır. Bu uygulama gelin gidecek kızla beraber baba evinin bereketinin de gitmesini engellemek amacıyla yapılır. Gelinin göçü uzaklaşınca obadaki insanlar bu yemekleri paylaşarak yerler (Äciğali, 2005: 188). Gitmekte olan kız hiç geri dönüp bakmaz. Güzel bayramlıklarını giyen gençler göçün arkasından dombıra eşliğinde şarkı söyleyerek giderler. Bu göç, kız kendi obasından belli mesafeye kadar uzaklaşınca “kız kerweni” (kız kervanı) veya “kız köşi” (kız göçü); biraz daha uzaklaşınca ise “kelin köşi” (gelin göçü) olarak adlandırılır. Kız, kocasının yurduna varmak üzere yoldayken gelin statüsünü kazanır. Gelin göçü komşu obalardan geçerken o obanın kadınları göçün önünü kesip urgan çekerler. Göçün önündeki devenin dizginini sıkı tutup ilerlemesine izin vermezler. Bu geleneğe “tüye murındıq” (deve dizgini) adını verirler. Amaç bahşiş almaktır. Kervanın başına geçen kadın önünü kesen kadınlara bahşiş verdikten sonra yollarına devam ederler. Bahşiş alanlar ise geline hayır duada bulunurlar (Nısanbayev, 1998: 129). Gelin göçü damadın obasına yaklaşınca yol üzerindeki obalarda yaşayan damadın akrabaları göçte bulunan atların ve develerin dizginine “aqtıq” (aktık) adı verilen kumaş parçasını bağlarlar. Bu gidecek yerine sağ salim ulaş, yolun açık olsun anlamına gelir. Yol üzerinde bulunan obadakiler gelin göçüne ayran, kımız gibi içecekler ikram ederler. Sunulan ikram tabaklarını geri verirken gelin takı, gümüş yüzük gibi süs eşyalarından koyar (Äciğali, 2005: 190).

Kırgızlarda “Kız Uzatuu” (Kızı Uğurlama) Töreni

Baba evindeki kızı eğlendirme yani otuz gün oynatma, kırk gün nazlandırma töreni sona erince kızı uğurlama günü gelip çatar. Kızı götürmek için dünürler gelirler. Onlar için de ayrıca eğlenceler düzenlenir, halk şairleri ellerinde kopuzlarıyla türkülerini söylerler. Kız tarafı dünürlerini misafir ederler. Gelenler “*toy toygo ulansın*” (düğün düğünle devam etsin) diyerek iyi dileklerini iletirler. Bu arada önceden hazırlanmış çeyiz kızla beraber gönderilmek üzere dışarı çıkarılır. Yengeler kızın beş kâkül saçını çözer ve iki örgü olarak örerler. Küpe, bilezik, çaçpak¹ gibi ziynet eşyalarını takarlar (Dıykanbay, 2021: 202). Kızın annesi, yengesi ve ablaları ağıt yakarlar. Aynı zamanda gelin gidecek kız da ağlar. Buna “*Kız kınşilatuu*” (kız ağlatma) derler. “*Kız kınşilatuu*”, Anadolu’daki kına gecesindeki kızı ağlatma töreninin bir benzeridir. Bu durumu Kırgızlar “*Kız cırğaar cerine ıylap barat*” (Kız mutlu olacağı yere ağlayarak gider) (İbragimov, 2005: 319) atasözüyle desteklemiştir. Söz konusu tören “*Batıyna*” romanında aşağıdaki şekilde geçer: “*Kızın uğurlanacağı gün özel olarak hazırlanmış urganlar çekildi ve üzerine kızın çeyizi, giysileri, dünürlere verilecek hediye giysileri astular. Ayrıca kızı ağlatma töreni de görkemli geçti. Erkegan’ın yengelerinin, ablalarının, annesinin yaktığı ağıt orda bulunanları da ağlattı. Özellikle Batıyna’nın ağır sesi, yaktığı ağıtta kullandığı kelimeler herkesi etkiledi:*

<i>Kızıke altının kalsa ala ket,</i>	Kızcağız altının kalsa al götür,
<i>Kızıke armanın bolso kaga ket.</i>	İçinde hüznün varsa bırakıp git.
<i>Armanda kalsan ne payda kızıke,</i>	Hüzünlere çare yok kızcağız,
<i>Alganın menen caynap öt”</i>	Aldığınla mutlu yaşa (Sıdıkbekov, 1962: 248-249),

diyerek Batıyna’nın görüncesi için yaktığı ağıta yer verilir.

Kız uğurlamada yakılan ağıtlar genellikle kızlara nasihat ve öğütler şeklindedir. Gelinle ailesinden olan kadımlar, bu ayrılmayı gönül hoşluğuyla kabul etmiş görünmezler. Ağlarlar ve sızlarlar. Damadın arkadaşları ise geline teselli etmek için “ağlama kız, ağlama, mesut olacaksın” diye terennüm ederler (Gökalp, 2018: 315). Gelin damadın babasının evine getirildikten sonra “kelin toy”u başlar. Getirilen gelin onun için hazırlanmış odanın bir köşesinde çekilmiş perde içinde düğün bitene kadar kalır. Bu durum genelde üç gün sürer. Düğün bitince büyük eltisi eşliğinde perde arkasından çıkan gelinin yüzü açılır, yakınlarına gösterilir. Yüz açılması düğününe Kırgızlar “bet açar toy” derler. Türkiyeli Türklerde ise “yüz görümlüğü” adıyla verilen hediye, bu âdetin kalıntısıdır (Gökalp, 2018: 316). Yukarıda anlatılan törenler bir bakıma Kazaklar ve Kırgızlarda evliliğin sağlamlığını garantilemektedir. Ayrıca evlilik esnasında gerçekleşen törenler ne kadar iyi, eksiksiz yerine getirilirse gelinle damadın ve ailelerinin toplumdaki değerini de o kadar arttırmıştır.

SONUÇ

Geçiş dönemlerinden biri olan evlilik törenlerinde yapılan uygulamaların Kazaklar ve Kırgızlar arasında çok fazla benzerlik gösterdiğini görmek mümkündür. Söz konusu uygulamaları toplum kendi gücüne ve imkânına göre yerine getirmeye çalışmıştır. Kazaklar ve Kırgızlar soyun devamı için evliliği şart olarak görmüşler, dolayısıyla çocuklarını evlendirmişler ve evlilik törenlerinde gerekli adetleri imkânlarına göre yerine getirmişlerdir.

Çalışmamızda ele aldığımız “kız uğurlama” ve “kız oyunu” töreni evlenecek kızlarının gönlünü hoş tutmak, yabancı bir yere mutlu uğurlamak için kızın ailesi tarafından düzenlenen bir törendir. Kazaklar ve Kırgızlar kız oyununa kırk gün, otuz gün dedikleri kadar devam etmezse de, yine de günlerce devam etmiştir. Anlaşıldığı üzere törenin en önemli unsurunu milli oyunlar ve türküler oluşturmuştur. Söz konusu törende gençler kendi hünerlerini ortaya koymakla beraber, sevdiklerini görme, buluşma, ayrıca gelecekteki eşlerini seçme fırsatını da yakalamışlardır. Evliliğin bir parçası olan “kız oyunu” töreni günümüzde her ne kadar arkaik, eski, geri kalmışlık olarak değerlendirilse de zamanında kız ve kadınların toplumdaki yerini ve değerini göstermiştir. Ayrıca diğer geleneklerde olduğu gibi “kız oyunu” töreni, Kazaklar ve Kırgızların “aile küçük bir devlettir” ya da “devlet ailelerden oluşur” anlayışıyla çocuklarının evlenmesine, yuva kurmasına, nesli devam ettirerek mutlu yaşamalarına çok önem verdiklerinin bir göstergesidir. “Kız uğurlama” ve “kız oyunu” töreni kızın başlık parasının

¹ Kadınların saç uçlarına takılan gümüşten yapılmış saç bağı.

ödenmesi ve gereken geleneklerin yerine getirilmesi sonucu gerçekleşmiştir. Ancak 1917 Ekim Devrimi'nden sonra bu törenler hızlı bir şekilde ortadan kalkmıştır. Sovyet Döneminde unutulmuş adı geçen törenlerin esintilerini günümüzde de görmek mümkündür. Örneğin Kazaklar arasında önceden “kız oyunu”nda gençler tarafından söylenen “aw-jar” (özlem, hayır dua) ve gelinin yaktığı ağıt “sınsuw”u günümüzde kızın yengesi, arkadaşı veya bir sanatçı üstlenmiş durumdadır. Aynı durum Kırgızlar için de geçerlidir. Kırgızlarda önceden oğlanın yengesi tarafından gelin ve damada nasihat olarak söylenen “car car (yar yar)”ı günümüzde sanatçılar söylemektedir. Bunun gibi değişikliklere Kazaklar ve Kırgızların modern evlilik düğünlerinde sık sık rastlanmaktadır. Son olarak söyleyecek olursak bu çalışma, Kazaklar ve Kırgızlar tarafından düzenlenen “kız uğurlama” ve “kız oyunu” törenlerinde karşımıza çıkan benzerlikler söz konusu iki boyun ne kadar yakın olduğunu daha bir kere göstermektedir. Ayrıca törenlerin bu şekilde şan şöhretli ve günlerce sürmesini hem Kazaklarda hem de Kırgızlarda akraba evliliğinin olmamasına, çocuklarını dışarıdan, dolayısıyla uzaktaki birileriyle evlendirmesine bağlayabiliriz. Bu durumu iki boyda da geçen “kurama temir kurç bolot” (karma demir keskin olur) atasözü desteklemektedir.

KAYNAKLAR

- Abramzon, S. M. (1999). *Kırgız cana Kırgızistan tarihi boyunca Tandalma Emgekter*. Bişkek. Akmataliyev, A. (vd). (2004). *Üylönüü Ülpöt Saltı, Kırgız adabiyatının tarihi, C. 1*. Bişkek: Şam Basması.
- Akmataliyev, A. (vd). (2003). *Kaada-Salttar Ak Batalar*. Bişkek: Şam Basması.
- Akmataliyev, A. (2011). *Toy-Aş Berüü Saltı. Ata-Babalar Taberigi*. (Haz. M. Karimov), Bişkek: Biyiktik Yayınları.
- Akmataliyev, A. (2011). *Üylönüü Ülpötü, Kırgızdın Köönörbös Döölöttörü*. Bişkek: Şam Basması.
- Avezov, M. (2013). *Abay Yolu (Örde)*, C. 1. Almatı: Jazuwşı Yayınları.
- Ädilğazıulı, B. (2010). *Qazaq Ädebiyeti. E'nsiklopediyalıq Anıqtama*. Almatı: Aruna Yayınları.
- Äciğali S. (2005). *Qazaq Halqınıñ Dästürleri men Ädep-Ğuruptarı*, C. 1. Almatı: Arıs Yayınları.
- Cusupov, K. (2011). *Üy-Bülöö Kuruu Coruk Cosunu. Kırgızdar*, C. 13, (Haz. K. Cusupov). Bişkek: Biyiktik Basması.
- Gökalp, Z. (2018). *Türk Medeniyeti tarihi*, (Haz. Ali Duymaz). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Dıykanbayeva, M. (2016). *Kırgızlarda atalar kültü*. Konya: Kömen Yayınları.
- Dıykanbay, M. (2021). Kırgız kadınlarında saç, başlık ve statü. *Milli Folklor*, 132, (198-207 ss.).
- İbragimov, M. (2005). *Kırgız Makal-Lakap, Uçkul Sözdörü*. Karabalta: Salam Basması.
- Qazıbek, M. (1991). *Jañğırğan Salt-dästürler*. Almatı: Qazaqstan Yayınları.
- Moldo, T. (2011). *Kırgızdın Kaada-Salttarı. Ata-Babalar Taberigi*, (Haz. M. Karimov). Bişkek: Biyiktik Yayınları.
- Nadilyayev, V. M. (vd). (1969). *Drevnetyurkski Slovar*. Leningrad: Nauka Yayınları.
- Nısabayev, Ä. (1998). *Qazaqstan Ulttıg E'nsiklopedisi*, C. 6. Almatı: Kazak Ansiklopedisi.
- Ospan, B. (2018). *'Urın Baruw' Qazaq Ultınıñ Tärbiyelik Mañızı Tereñ Saltı*. Almatı, Adırna Ulusal Etnografik Derneği, 7 Erişim adresi [HYPERLINK "https://adyrna.kz" https://adyrna.kz](https://adyrna.kz) (Erişim tarihi: 12 Kasım 2021)
- Polat, K. (2008). *Beşikten mezara Kırgız Türklerinden gelenek ve inanışlar*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sıdıkbekov, T. (1962). *Batıyna*. Frunze: Kırgızmambas.
- Yılmaz, Y. (2014). *Türk dünyasında geçiş dönemi ritüelleri (doğum-evlenme-ölüm gelenekleri)*. Ankara: Türk Dünyası Vakfı Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2009). (Haz. Ş. H. Akalın). Ankara: TDK Yayınları

Adırna Ulusal Etnografik Derneği, Erişim adresi [HYPERLINK "https://adyrna.kz"](https://adyrna.kz)
<https://adyrna.kz> (Erişim tarihi: 12 Kasım 2021)

Extended Abstract

In the past, Kazakhs and Kyrgyz agreed to marry their children while they were still young, according to their customs and traditions. For this reason, they introduced children when they reached the age of thirteen, fifteen, that is, adolescence. The aim is to create conditions for young people to see each other and get to know each other better before the wedding. The parents, who have been dreaming for years to build a suitable home for their son and place their daughter in a holy place, spend all the wealth they have accumulated throughout their lives on their son's wedding, and indirectly they are grateful to Allah. According to traditional Kazakh and Kyrgyz culture, the bride and her husband-to-be which is called “urin” in Kazakh and “küyöölöp” in Kyrgyz were not allowed to see each other until they met. Kazakhs call this ceremony “urin kelüw” (come secretly like a thief), and Kyrgyz “kuyoölöp baruu” (come to be a groom). Therefore, when the groom first came to see the bride, it was hidden because they were afraid of their elders. After the grooms (“urın” and “kööölöp”) came, they had the right to see their future spouses whenever they wanted. After the aforementioned ceremonies had taken place, the boy's father, who had paid the “*Kalın Mal*”, that is the dowry, asked the girl's father for permission to “*cıgaç tüşürüü*”. Kazakhs and Kyrgyz people, who have a nomadic lifestyle, have always set up a new tent for their sons to marry, as they have always spent their lives in a tent made of wood, which they call “*boz üy, kiygiz üy*” (tent). For this reason, they called this ceremony “*cıgaç tüşürüü*”. Therefore, after the boy's side gets permission from the girl's father for “*cıgaç tüşürüü*”, they slaughter the animal, cook the meat, stuff boorsok (fried bread pieces), raisins, apricots, and similar foods into the saddlebag, sew their mouths up and send them to the girl's side. The girl's father announces that the wedding will start by calling the neighbors, spouses, and relatives in the saddlebag that came from the groom's side, calling them “*cıgaç tüştü, toy tamagın cegile*” (cıgaç fell, eat the wedding dinner). Then the girl's father has a separate tent set up for his daughters and grooms. This is what the Kyrgyz call “*tündük kötörüü*” (raising the roof). The girls' side did whatever was necessary to ensure that their daughters were valued wherever they went and not to bring them a disgrace. Because of this, girls' families had to perform some ceremonies related to marriage. One of them is the “*Kız Oyunu*” ceremony held before marriage. “*Kız Oyunu*” is a holiday in Kazakh and Kyrgyz society, especially for young people. In the game in question, various national games are played and a suitable environment is created for young people of marriageable age to find each other. The continuation of the “*Urın Toy*”, that is the “*Kız Oyunu*” continues in the house of one of the girl's relatives. “*Kız Oyunu*” is one of the old Kazakh and Kyrgyz games and is a pastime on the side of the girl before she is taken to her husband's house. “*Kız Oyunu*” ceremony, which was held intensively before the Soviet government was established, that is, before 1917, was generally held when the grooms came to see and take their future spouses. All young people over the age of twelve participated in the aforementioned game. Kazakhs and Kyrgyz also called the game, which was organized by the girls and lasted for a few days, “*otuz gün oynatma, kırk gün nazlandırma veya düğün yapma*” (celebrating for thirty days, making a wedding or being coquettish for forty days). In the article, “*Abay Yolu*” from Kazakh literature; Examples of “*Batyna*” novels from Kyrgyz literature are given. While Kazakhs call the “*Kız Oyunu*” held at the “*Kız Uzatuw*” (girl's farewell) ceremony “*Otuz kün oın, kırk tün toın kılıw*” (Thirty days of celebration, forty nights to have a wedding), Kyrgyz people call this ceremony “*otuz kün oynotuu, kırk kün kınşilatuu*” (thirty days of celebration, forty days of coquetry) as well as “*Kız Oyunu*”. Known as “*Kız Uzatuw*” in Kazakhs and “*Kız Uzatuw*” in Kyrgyz, this pre-marriage ceremony continues with songs, folk songs, national dances, and entertainment. The weddings of Kazakhs and Kyrgyz people, who make a living from animal husbandry, usually take place in the last months of summer or autumn when their pets are well fed. Although it is said to be thirty or forty days, the “*Girl Play*” performed during the “*Kız Uzatuw*” and “*Kız Uzatuw*” ceremonies usually last three or four days. While the ceremony in question took place in the house of the girl's father in Kazakhs; In the Kyrgyz, the girl takes place not in her father's house, but in the house of the girl's relative chosen by her father. In the tent, the girls sit on one side of the white felt, the brides sit on the other side, and the girls' game, which starts with the

ballad they sing and exchange, continues day and night. Although it is said to be thirty or forty days, during “*Kız Oyunu*” which lasts for a few days, the boys also have the opportunity to test the girl's side by looking at her sitting and standing, her relationship with people, and her skills in housework. When the thirty days of play and forty days of coquetry ceremony are over, the groom and the girl are taken to the specially set up tent, accompanied by the aunts, before the farewell ceremony. Preparing the bed of the groom and the girl and removing the girl's clothes was one of the duties of the sister-in-law. When the ceremony of entertaining the girl in the father's house, that is, don't play for thirty days, and coaxing for forty days, comes the day of sending her off. Inheritances come to take the girl away. Entertainments are also organized for them, bards sing their songs with kopuz and dobra in their hands. After the ceremony “*Otuz gün oyun, kırk gün toy*”, the elders go first. Following them, the bride's mother and siblings set out with the bride by riding a camel or a horse. After the bride is brought to the groom's father's house, ‘*Gelin Toy*’ begins. “*Kız Oyunu*” ceremony is an indication that Kazakhs and Kyrgyz attach great importance to their children getting married, establishing a home, continuing their generation, and living happily, with the understanding that “family is a small state” or “state consists of families.”

